

УДК 811.111'373

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-2-31>**Ліна РЕПП,***orcid.org/0000-0001-7015-3676,**асистент кафедри англійської філології**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара**(Дніпро, Україна) lina35715@gmail.com***КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ, КОНЦЕПТ ТА ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ В ЛІНГВІСТИЦІ**

Стаття розглядає такі поняття як концептуалізація, концепт та лексична одиниця так як концептуалізація лексем, концептів та значень у мовознавстві представляє собою глибоку та багатогранну тему, що знаходиться на перетині лінгвістики, когнітивної науки та філософії. У сфері лінгвістики концепти та концептуалізація є ключовими поняттями, особливо в контексті когнітивної лінгвістики. Концепт вважається ментальним утворенням або когнітивною одиницею смислу, який зазвичай служить для позначення класів об'єктів, подій або взаємодій. Концептуалізація означає процес створення та використання концептів у нашому розумі, який є динамічним та формується під впливом культурного, соціального та індивідуального досвіду. Цей процес зокрема стосується взаємодії мови та мислення, відображення концептуальних структур у лінгвістичних структурах та їх використання для передачі значень. Лексеми, будучи основними одиницями словникового складу, відіграють важливу роль у цьому процесі як носії концептів та засоби комунікації.

***Метою** цієї статті є розглянути доробки науковців та дослідників, які займаються вивченням та дослідженням концепту, концептуалізації та яким чином ці поняття пов'язані з лексичними одиницями мови. Виходячи з мети дослідження було поставлено наступні **завдання**: дослідити та проаналізувати праці науковців, які досліджують аспекти та проблеми когнітивної науки та когнітивної лінгвістики.*

Результати дослідження показали, що на думку науковців, чії праці було розглянуто, концептуалізація прирівнюється значенню. Тому можна зробити висновок, що в лінгвістиці поняття концептуалізація означає значення лексичної одиниці. Концепти служать є основою когнітивних процесів, дозволяючи нам категоризувати та розпізнавати навколишній світ, тоді як концептуалізація відноситься до динамічного процесу, через який ці концепти формуються та використовуються в нашому розумі. Лексеми, як одиниці мови, нерозривно пов'язані з цими когнітивними процесами, служачи засобами, через які концепти виражаються та вербалізуються.

***Ключові слова:** концептуалізація, концепт, лексична одиниця, значення, когнітивна лінгвістика.*

Lina REPP,*orcid.org/0000-0001-7015-3676**Lecturer at the English Philology Department**Oles Honchar Dnipro National University**(Dnipro, Ukraine) lina35715@gmail.com***CONCEPTUALIZATION, CONCEPT AND LEXICAL UNITS IN LINGUISTICS**

The article focuses on study of conceptualization, concept, and lexical unit as the conceptualization of lexemes, concepts, and meanings in linguistics represents a deep and multifaceted topic that intersects linguistics, cognitive science, and philosophy. In the field of linguistics, concepts and conceptualization are considered to be key terms, especially within cognitive linguistics. A concept is considered to be a mental formation or a cognitive unit of meaning, typically used to denote classes of objects, events, or interactions. Conceptualization refers to the process of creating and using concepts in our minds, which is dynamic and shaped by cultural, social, and individual experience. This process particularly involves the interaction of language and thinking, the reflection of conceptual structures in linguistic structures, and their use for conveying meanings. Lexemes, as the primary units of vocabulary, play a crucial role in this process as carriers of concepts and means of communication.

The purpose of the article is to examine the contributions of scholars and researchers who study and investigate concepts, conceptualization, and how these notions are related to lexical units of language. Based on the research goal, the following tasks were set: to explore and analyze the works of scholars researching aspects and problems of cognitive science and cognitive linguistics.

The research results show that according to the scholars whose works were reviewed, conceptualization is equal to meaning. Therefore, it can be concluded that in linguistics, the concept of conceptualization denotes the meaning of a lexical unit. Concepts serve as the foundation of cognitive processes, allowing us to categorize and recognize the surrounding world, while conceptualization refers to the dynamic process through which these concepts are formed and utilized in our minds. Lexemes, as language units, are intimately linked with these cognitive processes, serving as the means through which concepts are expressed and verbalized.

***Key words:** conceptualization, concept, lexical unit, meaning, cognitive linguistics*

Постановка проблеми. Питання концептуалізації лексем, концептів та значень у мові є складною та комплексною темою, яка має тісний зв'язок з лінгвістикою, когнітивною наукою та філософією. У лінгвістиці концепт та концептуалізація вважаються центральними термінами, особливо в межах когнітивної лінгвістики. Концепт розуміється як ментальне представлення або когнітивна одиниця значення, абстрактна ідея або ментальний символ, який зазвичай використовується для позначення класу речей, подій або відносин. Концепти є будівельними блоками думки, що дозволяють людям категоризувати та розуміти світ навколо себе. Концептуалізація відноситься до процесу формування концептів в нашому розумі. Спосіб сприйняття, організації та інтерпретації світу через когнітивні структури. Цей процес є динамічним та формується культурним, соціальним та особистим досвідом. Концептуалізація у лінгвістиці особливо стосується того, як мова та думка взаємодіють, як лінгвістичні структури відображають концептуальні структури, та як ці структури використовуються для передачі значення. Лексеми як основні одиниці лексики, представляють окремі слова або набір слів із певним значенням. Це дослідження сфокусоване на тому як лексеми, які є не просто довільними знаками мови, а динамічними символами, сформованими когнітивними, культурними та контекстуальними факторами передають досвід та розуміння реальності через мову. Заглибившись в цю тему, варто приділити увагу способу утворення лексеми, як вони розвиваються з часом та яким чином лексичні одиниці взаємодіють з людським розумом, впливаючи на розуміння та спілкування. Дослідження лексем розкриває комплексність конструкції мови та складні способи, якими вона відображає та формує людську думку.

Важливо зазначити, що тема стосунків між концептом, концептуалізацією та лексемою є важливою для розпізнання зав'язків між цими поняттями в мові. Таким чином, **метою** цього дослідження є розглянути праці науковців та дослідників, які займаються вивченням та аналізом концепту, концептуалізації та яким чином ці поняття пов'язані з лексичними одиницями мови. Виходячи з мети дослідження було поставлено наступні **завдання**: дослідити та проаналізувати праці науковців, які досліджують аспекти та проблеми когнітивної лінгвістики та когнітивної науки загалом.

Аналіз досліджень. Варто зазначити, що для досягнення мети статті було розглянуто та досліджено роботи таких дослідників як Рональд Вейн

Ленгакер (Langacker, 2013), який є американським лінгвістом та професором Університету Каліфорнії в Сан-Дієго та найбільш відомий як один із засновників руху когнітивної лінгвістики та творець когнітивної граматики. Дослідник Сю Вен (Wen & Taylor, 2021), доктор та професор Коледжу Міжнародних Досліджень Південно-Західного Університету. Лінгвіст Джон Р. Тейлор (Wen & Taylor, 2021) старший викладач лінгвістики в Університеті Отаго, який є автором книги *“Linguistic Categorization”*. Крім того, праці британського когнітивного лінгвіста Вив'ян Еванс (Evens & Green, 2006) та доробки дослідників Цанжонг Цзян і Кун Ян (Jiang, Yang, 2021) також було залучено для досягнення мети запропонованої роботи.

Виклад основного матеріалу. Важливим є питання зв'язку та відмінностей між такими поняттями як концепт та концептуалізація. Науковці Цанжонг Цзян та Кун Ян зазначають у своїй праці *“Concepts and Conceptualization”* (Jiang, Yang, 2021), що з усіх запозичених термінів, концепт та концептуалізація найчастіше використовуються когнітивними лінгвістами. Ці терміни є теоретичними конструктами в когнітивній лінгвістиці, тому їх широко використовують у дослідженнях когнітивної лінгвістики. Окрім цих двох термінів, такі важливі поняття, як концептуальна структура, концептуальна система, метафорична концептуалізація, лінгвістична концептуалізація та культурна концептуалізація також входять в сферу досліджень когнітивних лінгвістам. Як гадають Цанжонг Цзян та Кун Ян, загалом, щодо концепту менше суперечок, але термін концептуалізація інтерпретується досить по-різному різними вченими – навіть одного і того ж вченого визначення може змінюватися з часом. Як стверджують Цанжонг Цзян та Кун Ян когнітивні лінгвісти зазначають, що значення є концептуалізацією і цей семантичний принцип вважається одним з основних положень у когнітивному підході до семантики. Однак, термін концептуалізація, який використовують когнітивні лінгвісти, є неоднозначним, і досі було надано дуже мало явних та відкриваючих визначень цього терміну (Jiang, Yang, 2021).

Як зазначає Рональд Вейн Ленгакер значення прирівнюється до концептуалізації. Таким чином, лінгвістична семантика повинна намагатися здійснити структурний аналіз та явний опис абстрактних сутностей, таких як думки та концепти. Термін концептуалізація трактується досить широко: він охоплює як нові уявлення, так і фіксовані концепти, сенсорний та емоційний досвід, визнання

безпосереднього контексту соціального, фізичного та мовного (Langacker, 2013).

Концепти є ніби будівельні блоки мислення та наріжні камені людського пізнання, що відіграють життєво важливу роль в житті (Evens & Green, 2006). Це можна вважати відносно беззаперечним аргументом з яким погоджуються дослідники з широкого спектру наук таких як філософія, когнітивна наука, психологія та лінгвістика. Варто зазначити, що значна кількість інших питань, які стосуються теми концепту, все ще залишаються предметом численних дискусій через різні теоретичні пояснення, прийнятих в дослідженні розуму людини, мови, філософії, психологія та інших наук (Langacker, 2013).

Перша проблема стосується онтологічного статусу концепту. Концепти мають принципово важливе значення для дослідників, які займаються аналізом когнітивної науки, філософії, психології і безперечно лінгвістики. Як стверджують Цанжонг Цзян та Кун Ян в своїй роботі “*Concepts and Conceptualization*” науковці Марголісом та Лоренс виділяють три основні підходи: концепти ідентифікуються з ментальними репрезентаціями, здібностями та абстрактними об’єктами. Когнітивна лінгвістика, яка виникла в широкому контексті зародження когнітивної науки та розвитку когнітивної психології, в основному запозичила термін концепт з цих двох дисциплінах, де концепти переважно розглядаються як ментальні репрезентації (Jiang, Yang, 2021).

Друге питання стосується структури концептів, зокрема лексичних концептів. Згідно з класичною теорією, концепт є концептуальним символом або ментальним образом з визначальною структурою та організований на основі набору компонентних ознак, які самі по собі є символами або образами, що служать достатніми та необхідними умовами. Класична теорія концептів сягає корінням античності, часів Платона, і не зустрічала серйозних викликів аж до 1950-х та 1970-х років, коли філософія та психологія зробили революційні прориви. Згідно з теорією прототипу, концепти структуровані таким чином, що існують центральні або типові члени категорії та менш типові або периферійні члени (Jiang, Yang, 2021).

Найтиповіший член або центральний прототип концепту трактується або як абстракція, що складається з набору характеристичних ознак, або як зразок, представлений у пам’яті. У цьому розумінні концепт розглядається як категорія, що проявляє ефект типовості, і всі члени, незалежно від того, чи є вони типовими чи ні, групуються в один концепт на основі сімейної схожості, при цьому

типовість кожного члена визначається ступенем сімейної схожості – ознаками, які він поділяє з іншими членами в тій же категорії. Різні концепти можуть взаємодіяти один з одним, і межі між ними є нечіткими. Однак теорія прототипів концептів не залишається без викликів, коли стикається з проблемою прототипічних примів, проблемою невідання та помилки, проблемою відсутності прототипів та проблемою композиційності (Jiang, Yang, 2021).

Як було зазначено раніше Рональд Вейн Ленгакер стверджує, що значення прирівнюється до концептуалізації, тому наступним кроком доцільно розглянути яким чином лексичні одиниці виражають значення або концептуалізують значення (Langacker, 2013)

Більшість лексичних елементів мають значну кількість взаємопов’язаних значень, які визначають діапазон їхнього конвенційно санкціонованого використання (Langacker, 2013).

Значущість граматики стає очевидною лише з відповідною точки зору на лінгвістичне значення. У когнітивній семантиці значення ідентифікується як концептуалізація, пов’язана з лінгвістичними виразами. Це може здатися очевидним, але насправді це суперечить стандартній доктрині. Ці заперечення необґрунтовані. Хоча це є ментальним явищем, концептуалізація ґрунтується на фізичній реальності: вона полягає в активності мозку, який функціонує як невід’ємна частина тіла, яке, у свою чергу, функціонує як невід’ємна частина світу. Лінгвістичні значення також ґрунтуються на соціальній взаємодії, будучи договорені учасниками комунікації на основі взаємної оцінки їх знань, думок та намірів. Як об’єкт аналізу, концептуалізація є неспійманою та складною, але вона не таємнича або поза межами наукового дослідження. Когнітивна семантика надає набір інструментів, які дозволяють точні та явні описи суттєвих аспектів концептуальної структури. Ці описи базуються на лінгвістичних доказах та потенційно підлягають емпіричній верифікації (Langacker, 2008).

Дослідник Рональд Вейн Ленгакер зазначає, що одразу відкидається ідея про те, що семантична структура зводиться до набору ознак або семантичних маркерів. Також відкидається уявлення, що всі значення описуються безпосередньо за допомогою семантичних примітивів. Замість цього стверджується, що семантичні структури характеризуються відносно когнітивних доменів, де домен може бути будь-яким типом концептуалізації: сприйняттям, концептом, концептуальним комплексом чи розгорнутою системою знань (Langacker, 2013).

Аналіз мови з цієї точки зору призводить до вражаючих висновків про лінгвістичне значення та людське пізнання. По-перше, вражає, наскільки значення виразу залежить від факторів, інших ніж описувана ситуація. З одного боку, воно передбачає складну концептуальну основу, що включає такі питання, як фонові знання та усвідомлення фізичного, соціального та мовного контексту. З іншого боку, вираз накладає певне трактування, відображаючи лише один із нескінченних способів уявлення та зображення запитованої ситуації (Langacker, 2008).

Концептуальний семантичний опис таким чином є важливим джерелом про наш ментальний світ та його конструкцію. Граматичні значення виявляються особливо прозорими у цьому контексті. Оскільки вони схильні бути абстрактними, їхній суттєвий імпорт полягає у трактуванні, вони пропонують прямий шлях до цього фундаментального аспекту семантичної організації. Також історична еволюція граматичних елементів надає важливі підказки щодо значень їх лексичних джерел та більш загальної семантичної структури. Картина, що вимальовується, спростовує пануючий погляд на граматику як автономну формальну систему. Вона не лише має значення, але також відображає наш базовий досвід руху, сприйняття та взаємодії зі світом (Langacker, 2008).

На думку Рональда Вейн Ленгакер лексична одиниця, яка використовується з будь-якою частотою, майже завжди є полісемічною: вона має кілька пов'язаних значень, які до певної міри стали конвенціоналізованими. Серед цих пов'язаних значень деякі є більш центральними або прототипічними, ніж інші, а деякі є схемами, які розробляються або конкретизуються іншими. До певної міри значення зв'язані між собою за допомогою категоризуючих відносин для формування мережі (Langacker, 2008).

Припущення більш конкретних значень, як стверджується, призводить до неконтрольованого розмноження нібито значень, які краще розглядати як контекстуальні інтерпретації абстрактної семантичної цінності предмета. Варто зазначити, що Рональд Вейн Ленгакер заперечує, стверджуючи, що єдине абстрактне значення не дозволяє передбачити, у повному і точному деталі, фактичний діапазон конкретних сенсів, в яких лексична одиниця конвенційно використовується (Langacker, 2008).

Відносна центральність конститутивних доменів є однією зі складових лінгвістичного значення, важливою для характеристики лексичних елементів. Як частина своєї конвенційної семантичної

цінності, лексема не лише дає доступ до набору доменів, але робить це пріоритетно, роблячи деякі з них особливо ймовірними для активації. Іноді семантична контрастність полягає не стільки в інвентарі доступних доменів, скільки у їхньому ступені доступності (Langacker, 2008).

Ранжування за центральністю передбачає, що лексичне значення, навіть якщо воно відкрите, не є повністю вільним або неконтрольованим. Лексичний елемент частково визначається ймовірністю іноді наближаючись до категоричного статусу активації певних доменів. Таким чином, воно включає конвенційні способи доступу до певного діапазону енциклопедичних знань. Водночас, лексичне значення ніколи не є повністю фіксованим або незмінним з кількох причин. По-перше, схильність до активації даного домену є ймовірною, а не абсолютною. Друга причина полягає в тому, що ймовірності піддаються контекстуальній модуляції. Нарешті, вони змінюються з часом залежно від змін у використанні (Langacker, 2008).

Лексичні елементи здатні виявляти значну складність у багатьох вимірах.

Ще один вимір складності стосується використання лексичного елемента у більших структурних контекстах. Зазвичай лексема конвенційно встановлюється у різноманітних контекстах, які можуть бути описані як у специфічних, так і в схематичних термінах. Можна сказати, що лексичні елементи конвенційно використовуються у певних структурних рамках, і набір таких рамок є одним з аспектів загального опису лексеми. Лексема може з'являтися в багатьох рамках або лише в декількох. Ці рамки можуть мати різні розміри, так що деякі включають інші, та характеризуватися на різних рівнях специфічності, так що деякі реалізують інші. Вони є конструктивними схемами, які містять лексичний елемент як один з компонентів (Langacker, 2013).

Представляючи добре відпрацьовані способи використання лексичних одиниць, вони в значній мірі відповідають за плавність та легкість звичайного мовлення. Це призводить до тонкого, але важливого моменту щодо взаємозв'язку між лексемою та її рамками. Хоча це є стандартним, дуже неправильно думати про лексему як про щось, що існує незалежно від її рамок. На думку Рональда Вейн Ленгакер лінгвісти відповідають за це непорозуміння, коли говорять про лексичні елементи, які вставляються у синтаксичні структури. Такий підхід не враховує, як лексичні елементи спочатку засвоюються: через абстракцію з подій використання, де вони виникають у певних структурних контекстах. Знання лексичного елемента суттєво

залежить від знання способів його використання. Знання про використання лексеми не є чимось, що здобувається після її засвоєння, але є невід'ємним аспектом її набуття. До певної міри значення лексеми формується рамками, у яких вона вживається (Langacker, 2008)

Таким чином, можна зробити наступні висновки. Дослідження концептів, концептуалізації та лексем у лінгвістиці пропонує багате та глибоке розуміння того, як мова та думка взаємопов'язані. Концепти служать основою наших когнітивних процесів, дозволяючи нам категоризувати та розуміти світ, тоді як концептуалізація відноситься до динамічного процесу, через який ці концепти формуються та використовуються в нашому розумі. Лексеми, як фундаментальні одиниці мови, нерозривно пов'язані з цими когнітивними процесами, служачи основними інструментами, через які концепти виражаються та репрезентуються.

Когнітивна лінгвістика, з її акцентом на зв'язок мови, розуму та соціальної взаємодії, надає цінні пояснення того, як мова формує та формується людським когнітивним процесом. Вивчення лексем та їхніх семантичних мереж розкриває складні, проте систематичні способи, якими мова

укладає наше розуміння світу. Це ставить під сумнів уявлення мови як статичного сховища слів та представляє її як текучу та постійно систему, яка розвивається, тісно пов'язану з людським досвідом та культурним контекстом.

Підсумовуючи, дослідження концепту, концептуалізації та лексем у лінгвістиці не лише поглиблює наше розуміння мови, але також відкриває вікно в людський розум. Це підкреслює складність та адаптивність людської думки та комунікації, відображаючи складні способи, якими ми сприймаємо, категоризуємо та взаємодіємо з навколишнім світом. Оскільки лінгвістичні дослідження продовжують розгортатися, вони обіцяють розплутувати таємниці розуму та мови, продовжуючи збагачувати наше розуміння цього фундаментального аспекту людської природи. Крім того, варто зазначити, що питання зв'язку між концептуалізацією, концептом та лексичними одиницями лишається надзвичайно актуальним серед лінгвістів, мовознавців та філологів, тому для глибшого розуміння цієї теми необхідно розглянути більше праць дослідників, які вивчають питання концептуалізації та концепту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Evens V., Green M. *Cognitive Linguistics: An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 856 p.
2. Jiang Canzhong, Yang Kun. *Concepts and Conceptualization from: The Routledge Handbook of Cognitive Linguistics*: Routledge, 2021. URL: <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781351034708-18.13.12.2023>
3. Langacker R. W. *Cognitive Grammar: A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 573 p.
4. Langacker R. W. *Essentials of Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 250 p.
5. Wen Xu., Taylor John R. *The Routledge Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Routledge, 2021. 792 p.

REFERENCES

1. Evens V., Green M. (2006). *Cognitive Linguistics: An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 856 p.
2. Jiang Canzhong, Yang Kun. (2021). *Concepts and Conceptualization from: The Routledge Handbook of Cognitive Linguistics*: Routledge. URL: <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781351034708-18.13.12.2023>
3. Langacker R. W. (2008). *Cognitive Grammar: A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press, 573 p.
4. Langacker R. W. (2013). *Essentials of Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 250 p.
5. Wen Xu., Taylor John R. (2021). *The Routledge Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Routledge, 792 p.